

Okul Öncesi Dönemde Annelerin İstismar Potansiyeli, Babaların Çocukla İlişkisi ve Çocukların Problemlı Davranışları Arasındaki İlişkiler*

Relationships Between Mothers' Abuse Potential, Fathers' Child-Parent Relationships, and Preschool Children's Problem Behaviors

Fatma Feriha BAKIR¹, Caner BÖREKÇİ², Kazım BİBER³

ÖZ

Amaç:

Okul öncesi dönemdeki çocukların sergilediği problemlı davranışlar ile annelerin istismar potansiyeli ve baba-çocuk ilişkisi arasındaki ilişkileri incelemektir.

Yöntem ve Araçlar: Araştırmada nicel araştırma yöntemlerinden ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Çalışmanın örneklemini, 2023-2024 eğitim-öğretim yılında Balıkesir'in Karesi ve Altıeylül ilçelerinde okul öncesi eğitime devam eden 36-72 aylık 157 çocuk (67 kız, 90 erkek) ile bu çocukların anneleri, babaları ve öğretmenleri oluşturmaktadır. Veri toplama sürecinde; Okul Öncesi Davranış Sorunları Tarama Ölçeği, İstismar Farkındalık Ölçeği ve Çocuk Ebeveyn İlişkisi Ölçeği-Baba Formu kullanılmıştır.

Sonuçlar: Annelerin istismar potansiyeli ile çocukların problemlı davranışları arasında pozitif yönlü, baba-çocuk ilişkisi ile problemlı davranışlar arasında ise negatif yönlü anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Anne istismar potansiyeli ve baba-çocuk ilişkisinin, çocukların problemlı davranışlarındaki toplam varyansın %29.1'ini birlikte açıkladığı tespit edilmiştir. Bu bulgular, ebeveyn tutumlarının çocukların davranışsal uyumu üzerinde belirleyici bir role sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Anne istismarı, Baba-çocuk ilişkisi, Okul öncesi eğitim, Problemlı davranış

ABSTRACT

Purpose: This study aims to examine the relationships between problem behaviors exhibited by preschool children, maternal abuse potential, and the quality of the father-child relationship.

Method and Materials: The study employed a relational survey model and a quantitative research method. The sample consisted of 157 children (67 girls and 90 boys) aged 36 to 72 months, attending preschool in the Karesi and Altıeylül districts of Balıkesir during the 2023-2024 academic year, along with their mothers, fathers, and teachers. Data were collected using the Preschool Behavior Problems Screening Scale, the Abuse Awareness Scale, and the Child-Parent Relationship Scale-Father Form.

Results: The findings revealed a significant positive correlation between maternal abuse potential and children's problem behaviors, as well as a significant negative correlation between the father-child relationship and these behaviors. Furthermore, maternal abuse potential and the father-child relationship together accounted for 29.1% of the total variance in children's problem behaviors. These results demonstrate that parental attitudes play a decisive and critical role in the behavioral adjustment of children.

Keywords: Maternal abuse, Father-child relationship, Preschool education, Problem behavior.

* Bu çalışma Fatma Feriha Bakır'ın "Okul öncesi eğitime devam eden çocukların anne istismar potansiyeli ve baba çocuk ilişkisinin problemlı davranışlara etkisinin incelenmesi (YÖK Tez ID: 946929)" isimli tezinden türetilmiştir.

GİRİŞ

Okul öncesi dönem, doğumdan altı yaşına kadar süren ve insan gelişiminde kritik bir evre olarak kabul edilen bir süreçtir. Bu dönem, yalnızca bilişsel değil; aynı zamanda sosyal, duygusal, dilsel ve motor gelişim alanlarının hızla ilerlediği, yaşam boyu sürecek öğrenme ve davranış alışkanlıklarının temellendiği bir evre olarak görülmektedir (Shonkoff & Phillips, 2000; Yavuzer, 2008). Erken çocukluk yıllarında beynin yüksek plastisite kapasitesi, çevresel girdilere son derece duyarlı olmayı beraberinde getirmektedir. Bu dönemde nöronal bağlantılar hızlı bir biçimde gelişir, sinaptik yoğunluk artar ve öğrenme deneyimlerinin nörobiyolojik temelleri güçlenir (Mustard, 2006). Dolayısıyla çocukların maruz kaldığı uyarıcıların niteliği, çeşitliliği ve sürekliliği; bilişsel işlevlerden sosyal becerilere, öz-düzenlemeden duygusal dayanıklılığa kadar birçok alanda belirleyici olmaktadır (Goswami, 2019). Erken yaşta sunulan destekleyici öğrenme ortamları, güvenli bağlanma ilişkileri ve olumlu ebeveyn tutumları, çocukların sosyal-duygusal uyumlarını güçlendirirken aynı zamanda problem davranışlara karşı koruyucu bir kalkan işlevi görmektedir (Blair & Raver, 2015; Shonkoff & Phillips, 2000). Buna karşın, olumsuz ebeveynlik uygulamaları, ihmal veya istismar deneyimleri; çocuklarda kaygı, öfke, saldırganlık gibi problemli davranışların gelişimine zemin hazırlayabilmektedir (Anda et al., 2006; Thompson, 2014).

Problemli davranışlar, okul öncesi dönemde yapılan araştırmalarda en sık ele alınan kavramlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu davranışlar; içinde bulunulan toplumsal normlarla uyumsuzluk gösteren, çocuğun sosyal uyumunu zedeleyen ve gelişimsel işlevselliğini olumsuz yönde etkileyen davranış örüntüleri olarak tanımlanmaktadır (Egger & Angold, 2016; American Psychiatric Association [APA], 2022). Araştırmacılar problemli davranışları genellikle iki temel boyutta ele almaktadır. Dışa vurumcu davranışlar, saldırganlık, kurallara uymama, hiperaktivite ve öfke patlamaları gibi çevreye yönelen belirtileri kapsarken; içe vurumcu davranışlar kaygı, depresif belirtiler, sosyal çekilme ve içe kapanma gibi daha çok çocuğun iç dünyasına yönelen sorunları içermektedir. Boylamsal araştırmalar, erken çocukluk döneminde gözlenen bu tür davranışların uygun biçimde ele alınmadığında süreklilik gösterme eğiliminde olduğunu ortaya koymaktadır. Nitekim erken dönemde görülen problemli davranışların ergenlikte antisosyal eğilimlere, akademik başarısızlıklara ve yetişkinlikte ciddi psikopatolojik risklere dönüşme olasılığının yüksek olduğu bildirilmektedir (Achenbach & Edelbrock, 1981; Keenan et al., 1998; Tremblay et al., 2004; Moffitt, 2018). Türkiye’de yapılan geniş örneklemli çalışmalar da okul öncesi ve okul çağı çocuklarında saldırganlık, dikkat sorunları, kaygı ve sosyal uyum güçlüklerinin ebeveyn ve öğretmenler tarafından sıklıkla raporlandığını göstermektedir (Kapçı et al., 2010; Derman & Başal, 2013).

Çocuğun sosyal, duygusal ve davranışsal uyumunda en önemli etkenlerden biri ailedir. Aile yalnızca biyolojik ihtiyaçların karşılandığı bir ortam değil aynı zamanda sosyal rollerin öğrenildiği, duygusal güvenliğin sağlandığı ve kimlik gelişiminin temellendiği birincil çevredir. Özellikle annelerin çocuk yetiştirme tutumları ile babaların çocukla kurdukları ilişki biçimleri, çocukların davranış örüntülerinin şekillenmesinde belirleyici olmaktadır (Baumrind, 1991; Lamb, 2010).

Literatürde, annelerin yüksek istismar potansiyeline sahip olmasının çocuklarda saldırganlık, kaygı ve uyum sorunlarının artmasıyla anlamlı biçimde ilişkili olduğu vurgulanmaktadır. Araştırmalar, ebeveyn istismar potansiyelinin çocukların duygusal güvenliğini zedeleyerek problemli davranış örüntülerinin gelişimini artıran önemli bir risk faktörü olduğunu göstermektedir. İstismar potansiyeli; fiziksel cezalandırma, duygusal ihmal, reddedici ve duyarsız ebeveyn tutumları ya da çocuğun temel duygusal ve gelişimsel ihtiyaçlarının karşılanmaması gibi farklı biçimlerde ortaya çıkabilmektedir (Milner, 2000; Cicchetti & Toth, 2005; Anda et al., 2006).

Patterson’un (1982) Zorlayıcı Aile Süreci Modeli, bu tür olumsuz ebeveynlik pratiklerinin çocukta problem davranışların sürmesine yol açabileceğini vurgulamaktadır. Annelerin yüksek stres düzeyi, sosyal destek eksikliği ya da geçmiş travmatik yaşantıları, istismar potansiyelini artıran faktörler olarak öne çıkmaktadır. Bu durum, çocuklarda yalnızca kısa vadeli uyum sorunları değil aynı zamanda uzun vadeli psikolojik kırılmalıklar ve toplumsal uyum güçlükleri yaratabilmektedir.

Buna karşın, babaların çocuklarıyla kurdukları sıcak, ilgili ve güvene dayalı ilişki, koruyucu bir faktör olarak değerlendirilmektedir. Araştırmalar, babaların çocuk bakımına aktif katılımının yalnızca bilişsel ve akademik başarıyı değil, aynı zamanda empati, iş birliği ve özdenetim gibi sosyal-duygusal becerileri de desteklediğini göstermektedir (Uzun & Baran, 2015; Cabrera et al., 2018). Babaların çocukla oyun temelli etkileşimleri, onların duygu düzenleme becerilerini geliştirmekte ve sosyal ilişkilerde daha uyumlu olmalarını sağlamaktadır (Lamb, 2010). Güler Kılıç

ve Çekiş (2022), babaların ilgisiz ya da çatışmalı tutumlarının çocuklarda problem davranışları artırdığını, aksine şefkatli ve destekleyici bir ilişkinin çocukların sosyal uyumunu güçlendirdiğini ortaya koymaktadır. Benzer şekilde, Ringoot ve arkadaşları (2015), baba-çocuk ilişkisinin kalitesinin çocukların yalnızca mevcut davranışsal uyumlarıyla değil, ilerleyen yaşlardaki ruh sağlığı göstergeleriyle de yakından ilişkili olduğunu göstermektedir. Bu nedenle, anne istismar potansiyeli ile baba-çocuk ilişkisinin birlikte ele alınması, çocuğun davranışsal uyum sürecinin bütüncül şekilde anlaşılmasını mümkün kılmaktadır.

Türkiye’de annelerin istismar potansiyeline ilişkin araştırmalar oldukça yaygın olmakla birlikte (Pekdoğan, 2017; Özyürek & Dakak 2022), baba-çocuk ilişkisinin koruyucu rolünü ele alan çalışmaların sınırlı sayıda olduğu görülmektedir (Uzun & Baran, 2015). Bu eksiklik, ebeveyn etkilerinin karşılıklı ve etkileşimsel biçimde incelenmesini gerekli kılmaktadır. On İkinci Kalkınma Planı kapsamında hazırlanan Çocuk Özel İhtisas Komisyonu Raporu, çocukların istismar ve ihmal risklerine ilişkin bildirimlerin son yıllarda artış gösterdiğine dikkat çekmektedir. Bu bulgu, TÜİK’in Güvenlik Birimine Gelen veya Getirilen Çocuk İstatistikleri ile de desteklenmektedir. Nitekim mağdur olarak güvenlik birimlerine gelen veya getirilen çocuk sayısı 2020 yılında 171.327 iken 2021 yılında 207.999’a yükselmiş, bir önceki yıla göre yaklaşık %22’lik bir artış kaydedilmiştir. Söz konusu artış, aile içi ilişkiler, ebeveynlik rolleri ve koruyucu-risk faktörlerinin çok boyutlu biçimde ele alınmasını gerekli kılmaktadır (Türkiye İstatistik Kurumu, 2021; T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2023).

Araştırmanın kuramsal temeli de çok boyutlu bir çerçevede kurgulanmıştır. Bowlby’nin Bağlanma Kuramı (1982), erken çocuklukta güvenli bağlanmanın sosyal uyum ve duygusal düzenleme için temel olduğunu vurgulamaktadır. Bronfenbrenner’in Ekolojik Sistem Kuramı (1979), çocuğun gelişiminin yalnızca aile içinde değil, daha geniş sosyal çevreler bağlamında şekillendiğini belirtmektedir. Bandura’nın Sosyal Öğrenme Kuramı (1977), ebeveynlerin çocuk için model olduğunu ve davranışların gözlem yoluyla öğrenildiğini savunmaktadır. Patterson’un (1982) Zorlayıcı Aile Süreci Modeli ise tutarsız ve cezalandırıcı ebeveynlik biçimlerinin problem davranışları artırabileceğini göstermektedir.

Sonuç olarak, okul öncesi dönemde çocukların problemli davranışlarının önemli yordayıcıları arasında annelerin istismar potansiyeli ve baba-çocuk ilişkisinin niteliği yer almaktadır. Ancak Türkiye bağlamında bu iki değişkenin etkileşimsel olarak birlikte ele alındığı araştırmaların sınırlı olması, alan yazında önemli bir boşluğa işaret etmektedir. Bu araştırma, anne istismar potansiyeli ve baba-çocuk ilişkisi ile çocukların problemli davranışları arasındaki ilişkileri bütüncül bir çerçevede inceleyerek hem kuramsal literatüre katkı sunmayı hem de erken çocukluk döneminde çocukların sosyal-duygusal gelişimini destekleyecek uygulamalara yön vermeyi amaçlamaktadır.

YÖNTEM

Araştırma Deseni

Bu araştırma, okul öncesi dönemde çocukların problemli davranışları ile annelerin istismar potansiyeli ve babaların çocuklarıyla kurdukları ilişkinin niteliği arasındaki ilişkileri incelemeyi amaçlamaktadır. Bu doğrultuda araştırmada bağımlı değişken, çocukların problemli davranışları; bağımsız değişkenler ise annelerin istismar potansiyeli ve baba-çocuk ilişkisinin niteliği olarak belirlenmiştir.

Araştırma, nicel araştırma yaklaşımlarından betimsel tarama modeli kapsamında yürütülmüştür. Betimsel tarama modeli, var olan bir durumu olduğu şekliyle betimlemeyi ve değişkenlere herhangi bir müdahalede bulunmaksızın mevcut örüntüleri ortaya koymayı amaçlayan bir araştırma modelidir. Bu modelde araştırmacı, olayları ve olguları doğal bağlamı içinde ele alarak mevcut duruma ilişkin sistematik bilgiler sunar.

Betimsel tarama modeli içerisinde yer alan ilişkisel tarama yöntemi, iki ya da daha fazla değişken arasındaki birlikte değişim durumunu belirlemeyi amaçlamakta; değişkenler arasında neden-sonuç ilişkisi kurmadan, ilişkilerin yönü ve düzeyi hakkında bilgi sağlamaktadır. Bu araştırmada, annelerin istismar potansiyeli ve baba-çocuk ilişkisinin niteliği ile çocukların problemli davranışları arasındaki ilişkiler incelenmiş; ayrıca bu iki bağımsız değişkenin çocukların problemli davranışlarını ne düzeyde yordadığı analiz edilmiştir. Değişkenlere herhangi bir deneysel müdahalede bulunulmaması ve mevcut durumun doğal koşulları içinde ele alınması nedeniyle çalışma, ilişkisel tarama modelinin temel varsayımlarıyla uyum göstermektedir (Büyüköztürk vd., 2015).

Çalışma Grubu

Bu araştırmanın evrenini, 2023-2024 eğitim-öğretim yılında Balıkesir ilinin Karesi ve Altieylül ilçelerinde, Millî Eğitim Bakanlığına bağlı okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden 36-72 aylık çocuklar oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise “Okul Öncesi Davranış Sorunları Tarama Ölçeği” aracılığı ile problem davranış sergilediği saptanan 157 çocuk (67 kız, %42,68; 90 erkek, %57,32) ile bu çocukların ebeveynleri ve öğretmenlerinden teşekkül etmiştir.

Çalışma grubuna dahil olan annelerin demografik profili incelendiğinde; eğitim düzeylerinin %35,03 ile en yüksek oranda üniversite mezuniyetinde yoğunlaştığı, bunu sırasıyla lise (%28,66), ortaöğretim (%17,2), ilkökul (%11,46) ve lisansüstü (%7,64) düzeylerinin izlediği görülmektedir. Medeni durum açısından annelerin %77,71’i evli, %22,29’u ise bekârdır. Aile yapısına dair veriler, annelerin yarısından fazlasının (%54,14) iki çocuk sahibi olduğunu, %30,57’sinin tek çocuk, geri kalan kısmın ise üç veya daha fazla çocuk sahibi olduğunu göstermektedir. İstihdam durumuna bakıldığında, annelerin %59,87’sinin sürekli, %10,19’unun ise dönemsel olarak çalıştığı; %29,94’ünün ise herhangi bir işte çalışmadığı saptanmıştır. Mesleki dağılımda ev hanımları %29,94 ile en büyük grubu oluştururken, bunu devlet memurları (%23,57) ve özel sektör çalışanları (%15,92) takip etmektedir.

Araştırmaya katılan babaların demografik özellikleri incelendiğinde, eğitim durumunun annelerle benzerlik gösterdiği ve %33,12’sinin üniversite, %30,57’sinin lise mezunu olduğu tespit edilmiştir. Babaların medeni durum ve çocuk sayısı dağılımları annelerle tam bir paralellik göstermektedir. Çalışma durumu verileri, babaların %92,99’unun sürekli istihdam edildiğini, çalışma grubunda işsiz babanın bulunmadığını ortaya koymaktadır. Mesleki dağılımda ise devlet memurları (%30,57) ve özel sektör çalışanları (%24,2) ön plana çıkmaktadır.

Çalışma grubundaki çocukların yaş dağılımı incelendiğinde, örneklemin %40,76’sının 48-60 ay, %36,94’ünün 60-72 ay ve %22,29’unun 36-48 ay aralığında olduğu görülmektedir. Çocukların %62,42’si bağımsız anaokullarında, %37,58’i ise okul bünyesindeki anasınıflarında eğitim almaktadır. Verilerin toplandığı toplam 17 eğitim kurumunun %47,06’sı (8 kurum) anaokulu, %52,94’ü (9 kurum) ise ana sınıfı statüsündedir. Kurumların seçiminde ulaşılabilirlik, uygunluk ve gönüllülük kriterleri esas alınarak örneklemin temsil gücünün artırılması hedeflenmiştir.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplamak amacıyla demografik bilgi formunun yanı sıra üç farklı ölçek kullanılmıştır:

Okul Öncesi Davranış Sorunları Tarama Ölçeği (OÖDSTÖ) – Çocukların davranış problemlerini öğretmen görüşleri aracılığıyla değerlendirmek için kullanılmıştır. 30 maddelik ölçek üç alt boyuttan (saldırganlık/düşmanlık, endişe-ağlama, dikkatsizlik/aşırı hareketlilik) oluşmaktadır. Türkçeye uyarlama ve geçerlik-güvenirlilik çalışmaları Kanlıklıçer (2005) tarafından yapılmıştır. Ölçeğin Cronbach Alfa katsayısı .92 olarak rapor edilmiştir. OÖDSTÖde maddeler 0-4 arasında puanlanmakta, yüksek puanlar davranış problemlerinin daha sık gözlemlendiğini göstermektedir. Alt boyut ve toplam puanlar, ilgili maddelerin toplanmasıyla elde edilmekte; ölçek tarama amacıyla kullanılmaktadır. OÖDSTÖ, çocuklardaki duygusal sorunlara işaret eden belirtileri gözleme dayalı bir değerlendirme aracı olarak kullanılmaktadır. Ölçekteki her madde, “Geçerli Değil (0)”, “Bazen Geçerli (1)” ve “Kesinlikle Geçerli (2)” şeklinde puanlandırılmaktadır. Elde edilen toplam puanlar, çocuğun davranış sorunlarının genel düzeyini belirlemektedir. Eğer bir çocuk toplam puan açısından üst %10’luk dilime (17 ve üzeri puan) giriyorsa, davranışlarında normalin dışında bir sapma olduğu düşünülmektedir. Ayrıca alt boyutlara yönelik yüksek puanlar da belirli alanlarda riskin varlığına işaret etmektedir (Kanlı Kılıçer, 2005). Bu ölçekten alınan puanlara göre çalışma grubu belirlenmiştir.

Çocuk-Ebeveyn İlişkisi Ölçeği – Baba Formu (ÇEİÖ-BF) – Pianta (1992) tarafından geliştirilen ölçek, Uzun ve Baran (2015) tarafından Türkçeye uyarlanmıştır. Ölçek 30 maddeden oluşmakta, baba-çocuk ilişkisini “olumlu ilişki (14 madde)”, “uyumsuzluk (6 madde)” ve “çatışma (10 madde)” olmak üzere üç boyutta değerlendirmektedir. Ölçekte hem olumlu hem de olumsuz ifadeler yer almakta, olumlu ifadeler ters puanlanmaktadır. Buna göre puanlama sürecinde “(1) Kesinlikle uygun değil” yanıtı 5 puan, “(5) Kesinlikle çok uygun” yanıtı ise 1 puan olarak kodlanmaktadır. Bu puanlama sistemi doğrultusunda, ölçeğin toplamından ve faktörlerden yüksek puan alınması baba-çocuk ilişkisinin daha olumsuz, düşük puan alınması ise ilişkinin daha olumlu olduğunu göstermektedir. Ölçekten elde edilebilecek toplam puan aralığı 23 ile 115 arasında değişmektedir. ÇEİÖ-BF, baba-çocuk ilişkisini çok boyutlu biçimde değerlendirmeye olanak sağlayan ve ilişkisel örüntülerin belirlenmesinde kullanılan bir ölçme aracıdır.

Ölçekte faktörler ilişki türlerinin birbiri ile karşılaştırılması toplam puanı ise yordayıcılık düzeyinin belirlenmesi için kullanılmıştır. Cronbach Alfa katsayısı ölçeğin tümü için .71 olarak bulunmuş, test-tekrar test güvenirliği ise .92 olarak rapor edilmiştir.

İstismar Farkındalık Ölçeği – Ebeveyn Formu – Pekdoğan (2017) tarafından geliştirilen ölçek, annelerin çocuklara yönelik istismar potansiyelini ölçmektedir. 18 maddeden oluşan ölçek beşli Likert tipinde hazırlanmıştır. İstismar Farkındalık Ölçeği – Ebeveyn Formu, beşli Likert tipi olarak puanlanmakta; ölçekten elde edilen yüksek puanlar istismar potansiyelinin yüksekliğini, düşük puanlar ise istismar riskinin düşüklüğünü göstermektedir. Yapı geçerliği kapsamında yapılan analizlerde ölçeğin tek boyutlu yapısı toplam varyansın %76'sını açıklamış, Cronbach Alfa değeri .98 olarak hesaplanmıştır.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmada kullanılacak ölçeklerin telif ve uygulama izinleri ilgili araştırmacılardan e-posta yoluyla alınmıştır. Çalışma başlamadan önce Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Etik Kurulu ile Balıkesir İl Millî Eğitim Müdürlüğünden resmî izinler sağlanmıştır.

Ekim 2023 – Mayıs 2024 tarihleri arasında yürütülen veri toplama sürecinde, öğretmenlere OÖDSTÖ dağıtılmış ve sınıflarındaki çocukları değerlendirmeleri istenmiştir. Problem davranış gösterdiği belirlenen 157 çocuk çalışma grubuna alınmıştır. Ardından annelere Demografik Bilgi Formu ve İstismar Farkındalık Ölçeği, babalara ise Demografik Bilgi Formu ve ÇEİÖ-BF ulaştırılmıştır. Formların doldurulması için katılımcılara bir hafta süre verilmiştir.

Katılımcılardan yazılı onam alınmış, gönüllülük esasına dayalı katılım sağlanmıştır. Tüm süreç, etik ilkelere (Etik Kurul Balıkesir Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu İzin Sayısı: E-82780280.300.301412) uygun olarak yürütülmüştür.

Tablo 1. Değişkenlere İlişkin Betimsel İstatistikler

Değişkenler	N	Ort	ss	Min.	Mak.	Z çarpıklık	Z basıklık
Problemli Davranış (Genel)	157	16,30	4,86	4	32	1,44	1,84
Düşmanlık Saldırganlık	157	6,81	2,97	1	14	1,10	-1,03
Endişeli Ağlama	157	4,32	2,39	0	10	0,92	1,07
Aşırı Hareketlilik	157	5,13	1,91	0	8	-1,63	-1,48
Anne İstismar Potansiyeli	157	54,40	5,24	41	65	-1,61	-0,73
Baba-Çocuk İlişkisi (Genel)	157	3,25	0,49	1,73	4	-1,61	2,55
Olumlu İlişki	157	3,18	0,52	1,3	4,1	-1,40	4,71
Çatışma	157	3,35	0,52	1,5	4,20	-1,81	1,85
Uyumsuzluk	157	3,46	0,69	1,33	4,67	-1,71	0,88

Tablo 1’de görüldüğü gibi, veri analizine geçilmeden önce veri setinin betimsel istatistikleri incelenmiş; aritmetik ortalama, standart sapma, çarpıklık ve basıklık katsayıları hesaplanmıştır. Dağılımın normalliği, z çarpıklık ve z basıklık değerlerinin yanı sıra grafikler üzerinden test edilmiş ve bu değerlerin ± 1.96 aralığında olması nedeniyle verilerin normal dağılım gösterdiği kabul edilmiştir (Field, 2013). Ayrıca, regresyon analizinin güvenilirliğini sağlamak adına uç değerler ve varsayımlar kontrol edilmiştir. Cook’s Distance değerlerinin (Problemli Davranış: Anne istismar potansiyeli: .15, Baba çocuk ilişkisi: .016) 1’in altında olması (Max=0.150), veri setinde analizi bozacak uç değer bulunmadığını göstermiştir. Bağımsız değişkenler ve alt boyutlar arasında çoklu bağlantı sorunu olup olmadığı VIF ve Tolerans değerleri ile incelenmiş (Anne istismar potansiyeli: 1.1 , .91; Baba-çocuk ilişkisi: 1.02, .91); VIF değerlerinin 10’dan küçük, Tolerans değerlerinin ise 0.10’dan büyük olması sayesinde çoklu bağlantı problemi bulunmadığı belirlenmiştir. Heteroskedastisite (değişen varyans) testleri sonucunda hata terimlerinin varyansının homojen olduğu görülmüştür. Bu ön hazırlıkların ardından parametrik testler olan Pearson korelasyon analizi ve değişkenlerin modele eş zamanlı olarak girildiği ‘Enter’ yöntemi kullanılarak Çoklu Doğrusal Regresyon analizi uygulanmıştır.

BULGULAR

Okul öncesi eğitime devam eden çocukların problemli davranışları ile anne istismar potansiyeli ve baba-çocuk ilişkisine ilişkin betimsel istatistikler Tablo 1'de sunulmuştur. Bulgular, çocukların problemli davranış puanlarının orta düzeyde olduğunu göstermektedir (Ort.=16,30, ss=4,86). Alt boyutlar incelendiğinde, en yüksek ortalamaların düşmanlık-saldırganlık (Ort.=6,81, ss=2,97) ve aşırı hareketlilik (Ort.=5,13, ss=1,91) boyutlarında olduğu, bunu endişeli ağlama boyutunun izlediği görülmektedir (Ort.=4,32, ss=2,39).

Annelerin istismar potansiyeli puan ortalaması 54.40 (ss=5,24) olarak hesaplanmıştır. Baba-çocuk ilişkisine ilişkin bulgular, genel ilişki puan ortalamasının 3.25 (ss=0,49) olduğunu göstermektedir. Alt boyutlar incelendiğinde, uyumsuzluk (Ort.=3,46, ss=0,69) ve çatışma (Ort.=3,35, ss=0,52) boyutlarındaki puanların, olumlu ilişki boyutuna (Ort.=3,18, ss=0,52) kıyasla nispeten daha yüksek olduğu dikkat çekmektedir. Bu bulgu, baba-çocuk ilişkisinde genel olarak olumlu bir eğilim bulunmakla birlikte, bazı ailelerde çatışma ve uyumsuzluk örüntülerinin belirginleştiğine işaret etmektedir.

Değişkenler arasındaki ikili ilişkileri incelemek amacıyla Pearson korelasyon analizi yapılmıştır (Tablo 2). Bulgular, çocukların problemli davranışları ile annenin istismar potansiyeli arasında pozitif yönlü ve orta düzeyde anlamlı bir ilişki olduğunu göstermektedir ($r = ,419$, $p < ,001$). Buna göre, annelerin istismar potansiyeli arttıkça çocukların problemli davranış düzeyleri de artmaktadır. Benzer şekilde, baba-çocuk ilişkisi ile çocukların problemli davranışları arasında negatif yönlü ve orta düzeyde anlamlı bir ilişki saptanmıştır ($r = -,384$, $p < ,001$). Bu bulgu, baba-çocuk ilişkisinin niteliği olumsuzlaştıkça (çatışma ve uyumsuzluk arttıkça) çocukların problemli davranış düzeylerinin yükseldiğine işaret etmektedir. Ayrıca, annenin istismar potansiyeli ile baba-çocuk ilişkisi arasında da negatif yönlü ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r = -,294$, $p < ,001$). Bu sonuç, annenin istismar potansiyelinin artmasının, baba-çocuk ilişkisinin niteliğinin düşmesi ve aile içi ilişkilerde çatışma düzeyinin artmasıyla birlikte seyrettiğini göstermekte; aile içi dinamiklerin karşılıklı ve etkileşimsel bir yapıya sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Bağımsız değişkenler arasındaki korelasyon katsayılarının, literatürde çoklu bağlantı problemi için kritik eşik olarak kabul edilen ,90 (Tabachnick & Fidell, 2013) ve ,70 (Pallant, 2020) değerlerinin altında kalması, regresyon analizi için gerekli olan çoklu bağlantı (multicollinearity) varsayımının ihlal edilmediğini göstermektedir.

Tablo 2. Çocukların Problemli Davranışları, Anne İstismar Potansiyeli ve Baba-Çocuk İlişkisi Değişkenleri Arasındaki İkili İlişkiler

Değişkenler	Problemli Davranış	Anne İstismar	Baba-Çocuk İlişkisi
Problemli Davranış	1		
Anne İstismar	0,419*	1	
Baba-Çocuk İlişkisi	-0,384*	-0,294*	1

Anne İstismar Potansiyeli ile Çocukların Problemli Davranışları Arasında Anlamlı Bir İlişki var mıdır?

Tablo 3'te anne istismar potansiyelinin çocukların problemli davranışlarını yordama gücünü belirlemek amacıyla basit doğrusal regresyon analizi uygulanmıştır. Tablo 3'te görüldüğü üzere kurulan model istatistiksel olarak anlamlıdır ($F(1, 155) = 46,8$, $p < ,001$). Anne istismar potansiyeli, çocukların problemli davranışlarındaki varyansın yaklaşık %23,2'sini ($R^2 = .232$) açıklamaktadır.

Tablo 3. Anne İstismar Potansiyelinin Problemli Davranışları Yordamasına İlişkin Regresyon Modeli

Model	R	R ²	Adjusted R ²	RMSE	F	p
1	0,481	0,232	0,227	6,16	46,8	< ,001

Regresyon katsayılarının sunulduğu Tablo 4 incelendiğinde, anne istismar potansiyelinin problemli davranışlar üzerinde pozitif yönlü ve anlamlı bir etkiye sahip olduğu görülmektedir ($\beta = 0.481$, $p < .001$). Buna göre, annenin istismar potansiyelindeki bir birimlik artış, çocuğun problemli davranış puanında 0.646 puanlık bir artışa neden olmaktadır.

Tablo 4. Anne İstismar Potansiyelinin Problemli Davranışları Yordamasına İlişkin Regresyon Kat Sayıları

Değişken	B	SH	β	t	p	%95 GA (Alt-Üst)
(Sabit)	-10,056	5,16	-	-1,95	,053	-20,17 – ,05
Anne İstismar	0,646	0,09	0,481	6,84	< ,001	0,47 – 0,82

Baba-Çocuk İlişkisi ile Çocukların Problemli Davranışları Arasında Anlamlı Bir İlişki Var mıdır?

Baba-çocuk ilişkisinin yordayıcılığının incelendiği ikinci modelde de anlamlı sonuçlara ulaşılmıştır. Tablo 5'te sunulan model özeti, baba-çocuk ilişkisinin problemli davranışlardaki değişimin %14,1'ini açıkladığını göstermektedir ($R^2 = .141$, $F(1, 155) = 25,4$, $p < ,001$).

Tablo 5. Baba-Çocuk İlişkisinin Problemli Davranışları Yordamasına İlişkin Regresyon Modeli

Model	R	R^2	Adjusted R^2	RMSE	F	p
1	0,376	0,141	0,135	6,52	25,4	< ,001

Tablo 6 incelendiğinde, baba-çocuk ilişkisinin problemli davranışları anlamlı düzeyde yordadığı belirlenmiştir ($\beta = ,376$, $p < ,001$). Bu bulgu, baba ile çocuk arasındaki ilişkinin niteliğindeki değişimin, çocuğun davranış sorunları üzerinde belirleyici bir rol oynadığını göstermektedir.

Tablo 6. Baba-Çocuk İlişkisi Problemli Davranışları Yordamasına İlişkin Regresyon Kat Sayıları

Değişken	B	SH	β	t	p	%95 GA (Alt-Üst)
(Sabit)	7,21	3,58	-	2,1	,046	0,19 – 14,13
Baba-Çocuk İlişkisi	5,48	1,09	0,376	5,04	< ,001	3,34 – 7,62

Anne İstismar Potansiyeli ve Baba-Çocuk İlişkisi Birlikte, Çocukların Problemli Davranışlarını Ne Düzeyde Yordamaktadır?

Son olarak, anne istismar potansiyeli ve baba-çocuk ilişkisi değişkenlerinin çocukların problemli davranışları üzerindeki ortak etkisi çoklu regresyon analizi ile test edilmiştir. Tablo 7'de görüldüğü üzere, her iki değişkenin modele dâhil edilmesiyle elde edilen modelin açıklayıcılık gücü artmış ve toplam varyansın %29,1'inin bu iki değişken tarafından açıklandığı saptanmıştır ($R^2 = ,291$). Model istatistiksel olarak yüksek düzeyde anlamlıdır ($F(2, 154) = 31,6$, $p < ,001$).

Tablo 7. Anne İstismar Potansiyeli ve Baba Çocuk İlişkisinin Problemli Davranışları Birlikte Yordamasına İlişkin Çoklu Regresyon Modeli

Model	R	R^2	Adjusted R^2	RMSE	F	p
1	0,540	0,291	0,282	5,92	31,6	< ,001

Tablo 8 her iki bağımsız değişkenin de problemli davranışlar üzerinde anlamlı yordayıcılar olduğunu doğrulamaktadır. Standartlaştırılmış beta katsayılarına göre, anne istismar potansiyelinin ($\beta = 0,406$) çocukların problemli davranışları üzerindeki etkisi, baba-çocuk ilişkisine ($\beta = ,255$) kıyasla daha güçlüdür. Bu bulgular, ebeveyn kaynaklı risk faktörlerinin çocukların sosyal-duygusal uyumlarını önemli ölçüde etkilediğini, ancak anne kaynaklı faktörlerin bu örneklem grubunda daha belirleyici olduğunu ortaya koymaktadır.

Tablo 8. Anne İstismar Potansiyeli ve Baba Çocuk İlişkisinin Problemli Davranışları Yordamasına İlişkin Çoklu Regresyon Katsayıları

Değişken	B	SH	β	t	p
(Sabit)	-16,688	5,30	-	-3,15	,002
Anne İstismar Potansiyeli	0,545	0,09	0,406	5,71	< ,001
Baba-Çocuk İlişkisi	3,727	1,03	0,255	3,59	< ,001

Yapılan analizler hem anne istismar potansiyelinin hem de baba-çocuk ilişkisinin çocukların problemli davranışları üzerinde anlamlı etkiler yarattığını ortaya koymaktadır. Model genel olarak istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuş ve

çocuklardaki problemli davranış düzeyine ilişkin toplam varyansın yaklaşık %29.1'inin bu iki değişken tarafından açıklandığı belirlenmiştir. Bu bulgular, okul öncesi dönemde çocukların davranışsal uyumunu açıklamada hem anne hem de babaya ilişkin aile içi faktörlerin kritik rol oynadığını ortaya koymaktadır.

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu araştırmada, okul öncesi dönemdeki 36-72 aylık 157 çocuğun problemli davranışları ile annelerin istismar potansiyeli ve baba-çocuk ilişkisinin niteliği arasındaki ilişkiler, nicel araştırma yaklaşımlarından ilişkisel tarama modeli kullanılarak incelenmiştir. Öğretmen ve ebeveynlerden elde edilen veriler korelasyon ve regresyon analizleriyle değerlendirilmiştir. Araştırmada elde edilen bulgular, anne istismar potansiyeli ve baba-çocuk ilişkisinin okul öncesi dönemdeki çocukların problemli davranışları üzerinde anlamlı etkiler yarattığını ortaya koymuştur.

“Anne istismar potansiyeli ile çocukların problemli davranışları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?” birinci alt probleme yönelik bulgu, annelerin çocuk istismar potansiyeli ile çocukların problemli davranışları arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu yönündedir. ($r = ,419$, $p < ,001$). Özellikle annenin istismar potansiyeli arttıkça çocuklarda saldırganlık-düşmanlık gibi dışa yönelimli davranış sorunları daha sık gözlenmiştir. Regresyon analizi sonuçları, anne istismar potansiyelinin çocukların davranış problemlerine yönelik toplam varyansın %23,2'sini açıkladığını göstermiştir. Bu sonuç, annelerin sert veya istismarcı tutumlarının çocukların uyum ve davranış gelişimini olumsuz etkilediğini ortaya koymaktadır. Literatürde de benzer şekilde, ebeveynlerin fiziksel ceza ya da duygusal istismar uygulamalarının çocuklarda artan saldırganlık ve uyum sorunlarıyla ilişkili olduğu rapor edilmektedir (Gershoff & Grogan-Kaylor, 2016; Lansford et al., 2014). Türkiye’de yapılan çalışmalar da bu bulguyu desteklemekte; Kanak ve Pekdoğan (2020) çocuk istismarının çocukların ruhsal gelişiminde ciddi riskler oluşturduğunu vurgulamaktadır. Dolayısıyla, annelerin yüksek istismar potansiyeli, çocukların özellikle saldırganlık gibi problemli davranışlar geliştirmesinde kritik bir risk faktörüdür.

“Baba-çocuk ilişkisi ile çocukların problemli davranışları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?” alt problemine yönelik İkinci bulgu, baba-çocuk ilişkisinin çocukların problemli davranışlarıyla anlamlı düzeyde ilişkili olmasıdır. Bulgular, babayla kurulan olumlu ve destekleyici ilişkinin artmasıyla çocukların problem davranışlarının azaldığını göstermektedir. Regresyon analizi sonuçları, baba-çocuk ilişkisinin çocuklardaki davranış problemlerinin yaklaşık %14,1'ini açıkladığını ortaya koymuştur. Bu oran annenin istismar potansiyelinin etkisinden daha düşük olsa da babanın rolünün de önemine dikkat çekmektedir. Nitekim literatürde babaların çocukların bilişsel, duygusal ve sosyal gelişimine sağladığı katkılar vurgulanmaktadır (Cabrera et al., 2018; Lamb, 2010). Türkiye bağlamında yapılan çalışmalar da bu sonucu desteklemektedir; Aksoy ve Tatlı (2019) babalık rolünü düşük algılayan babaların çocuklarında daha fazla problem davranış gözlemlendiğini belirtmektedir. Öte yandan, babaların çocuklarıyla kurdukları sıcak ve güvene dayalı ilişki sosyal becerileri geliştirmekte ve problem davranış riskini azaltmaktadır (Uzun & Baran, 2015). Bu bağlamda, ebeveyn etkilerinin birlikte ele alınması çocuğun davranışsal uyum sürecinin bütüncül olarak anlaşılmasını sağlaması açısından önem taşımaktadır (Güler Kılıç & Çekiç, 2022; Ringoot et al., 2015).

“Anne istismar potansiyeli ve baba-çocuk ilişkisinin birlikte, çocukların problemli davranışlarını yordama düzeyi nedir?” sorusuna yönelik olarak son bulgu, anne istismar potansiyeli ile baba-çocuk ilişkisi arasında negatif yönlü bir ilişkinin bulunmasıdır. Annenin istismar eğilimi arttıkça babayla çocuk arasındaki olumlu ilişki zayıflamaktadır. Bu durum, aile içi dinamiklerin birbirini etkilediğini ve bir ebeveynin olumsuz tutumlarının diğer ebeveyn-çocuk ilişkisinin niteliğini de olumsuz yönde etkileyebileceğini göstermektedir. Aile sistemleri kuramı da benzer biçimde, aile üyelerinin birbirleri üzerinde karşılıklı etkiler yarattığını vurgular (Bowen, 1993; Minuchin, 1974). Literatürde, ebeveynler arası uyumun yüksek olduğu ailelerde çocukların daha olumlu sosyal davranışlar sergilediği, çatışma ve uyumsuzluk durumlarında ise davranış problemlerinin arttığı belirtilmektedir (Davies & Cummings, 1994; Kaya & Buğa, 2021). Bu araştırmadaki bulgu da aile içi stres ve çatışmanın çocukların davranışsal uyumunu dolaylı olarak olumsuz etkileyebileceğini göstermektedir.

Son bulgu, anne istismar potansiyeli ve baba-çocuk ilişkisinin birlikte ele alındığında çocukların problemli davranışları üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olmasıdır. Çoklu regresyon modeli, bu iki değişkenin birlikte çocuklardaki davranış problemlerinin yaklaşık %29,1'ini açıkladığını göstermiştir. Bu oran, tek değişkenli modellerden daha yüksek olup, her iki ebeveynin de çocuğun davranışsal uyumu üzerinde kendine özgü katkıları bulunduğunu ortaya koymaktadır. Literatürde de ebeveynlerin farklı işlevleri ve rollerinin birlikte ele alınması gerektiği vurgulanmaktadır (Deneault

et al., 2021; Güler Kılıç & Çekiç, 2022). Özellikle babaların modern ebeveynlik rolleri üstlenmeleri, annelerdeki risk faktörlerinin olumsuz etkilerini kısmen azaltarak çocukların davranışsal uyumuna katkı sunabilmektedir (Cabrera et al., 2018).

Genel olarak bu araştırma, anne ve baba rollerinin eş zamanlı olarak incelenmesinin çocukların davranışsal gelişimi açısından kritik olduğunu göstermektedir. Annenin olumsuz ebeveynlik risklerinin azaltılması ve babanın çocukla ilişkisinin güçlendirilmesi, çocuklarda problemli davranışların önlenmesi ve azaltılmasında önemli müdahale alanlarıdır. Bulgular, aile bütünlüğünün ve ebeveyn iş birliğinin erken çocukluk döneminde çocukların sağlıklı sosyal-duygusal gelişimi için temel olduğunu vurgulamaktadır (Davies & Cummings, 1994; Parsak & Kuzucu, 2020).

Araştırmadan elde edilen sonuçlar, çocukların problemli davranışlarını azaltmak ve sağlıklı gelişimlerini desteklemek için ailelere, öğretmenlere ve araştırmacılara çeşitli öneriler sunulabilir. Öncelikle ailelere yönelik olarak, özellikle risk altındaki anne-babalara pozitif ebeveynlik ve yapıcı disiplin yöntemleri konusunda eğitimler verilmesi, annelerin öfke kontrolü, stres yönetimi ve empatik iletişim becerilerinin geliştirilmesi, babaların ise çocuk bakımına ve eğitimine daha aktif katılım göstermelerinin teşvik edilmesi önemlidir. Aile içi şiddet, ekonomik zorluklar veya ebeveynin ruh sağlığı sorunları gibi durumlarda sosyal destek mekanizmalarının devreye sokulması, anne ve babaların tutarlı disiplin anlayışı geliştirmesi ve gerektiğinde profesyonel yardım aramaları önerilmektedir. Öğretmenlere yönelik olarak, okul öncesi eğitim kurumlarında çocuklardaki ani davranış değişikliklerinin erken fark edilmesi, istismar veya ihmal belirtilerinin yasal sorumluluklar çerçevesinde gerekli mercilere bildirilmesi ve problem davranış sergileyen çocuklarda ailelerle yakın iş birliği kurulması gerekmektedir. Öğretmenlerin sınıfta kapsayıcı, destekleyici bir ortam oluşturarak empati ve sosyal-duygusal öğrenmeyi teşvik etmeleri; ayrıca hizmet içi eğitimlerle istismar, ihmal ve davranış yönetimi konularında donanımlarını geliştirmeleri önemlidir. Araştırmacılar açısından ise, anne istismar potansiyeli ve baba-çocuk ilişkisine ek olarak diğer aile dinamiklerini içeren geniş modellerin incelenmesi, boylamsal çalışmalarla ebeveyn etkilerinin zaman içindeki seyrinin araştırılması ve müdahale programlarının etkililiğinin deneysel yöntemlerle test edilmesi önerilmektedir. Ayrıca nitel araştırmalar aracılığıyla ebeveynlerin geçmiş deneyimlerinin, ebeveynlik algılarının ve günlük stres faktörlerinin daha derinlemesine anlaşılması da değerli olacaktır. Genel olarak, anne istismar potansiyelinin azaltılması, baba-çocuk ilişkisinin güçlendirilmesi, öğretmenlerin farkındalığının artırılması ve ailelere yönelik destek mekanizmalarının geliştirilmesi, çocukların problemli davranışlarını önleme ve onların sağlıklı sosyal-duygusal gelişimlerini desteklemede kritik bir rol taşımaktadır.

KAYNAKÇA

- Achenbach, T. M., & Edelbrock, C. S. (1981). Behavioral problems and competencies reported by parents of normal and disturbed children aged four through sixteen. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 46(1), 82. <https://doi.org/10.2307/1165983>
- American Psychiatric Association. (2022). *DSM-5-TR: Diagnostic and statistical manual of mental disorders* (5th ed., text rev.). <https://doi.org/10.1176/appi.books.978.089.0425787>
- Anda, R. F., Felitti, V. J., Bremner, J. D., Walker, J. D., Whitfield, C., Perry, B. D., Dube, S. R., & Giles, W. H. (2006). The enduring effects of abuse and related adverse experiences in childhood. A convergence of evidence from neurobiology and epidemiology. *European archives of psychiatry and clinical neuroscience*, 256(3), 174–186. <https://doi.org/10.1007/s00406.005.0624-4>
- Bandura, A. (1977). *Social learning theory*. Prentice-Hall. <https://archive.org/details/sociallearningth0000band>
- Baumrind, D. (1991). The influence of parenting style on adolescent competence and substance use. *The Journal of Early Adolescence*, 11(1), 56–95. <https://doi.org/10.1177/027.243.1691111004>
- Blair, C., & Raver, C. C. (2015). School readiness and self-regulation: a developmental psychobiological approach. *Annual review of psychology*, 66, 711–731. <https://doi.org/10.1146/annurev-psych-010.814.015221>
- Bowen, M. (1993). *Family therapy in clinical practice*. Jason Aronson.
- Bowlby, J. (1982). Attachment and loss: Retrospect and prospect. *American Journal of Orthopsychiatry*, 52(4), 664–678. <https://doi.org/10.1111/j.1939-0025.1982.tb01456.x>
- Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development: Experiments by nature and design*. Harvard University Press. <https://doi.org/10.4159/978.067.4028845>
- Büyüköztürk, Ş., Akgün, Ö. E., Demirel, F., Karadeniz, Ş., & Çakmak, E. K. (2015). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Pegem Akademi

- Cabrera, N. J., Volling, B. L., & Barr, R. (2018). Fathers are parents, too! Widening the lens on parenting for children's development. *Child Development Perspectives*, 12(3), 152–157. <https://doi.org/10.1111/cdep.12275>
- Cicchetti, D., & Toth, S. L. (2005). Child maltreatment. *Annual review of clinical psychology*, 1, 409–438. <https://doi.org/10.1146/annurev.clinpsy.1.102.803.144029>
- Davies, P. T., & Cummings, E. M. (1994). Marital conflict and child adjustment: An emotional security hypothesis. *Psychological Bulletin*, 116(3), 387–411. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.116.3.387>
- Deneault, A. A., Bakermans-Kranenburg, M. J., Groh, A. M., Fearon, P. R. M., & Madigan, S. (2021). Childfather attachment in early childhood and behavior problems: A meta-analysis. *New Directions for Child and Adolescent Development*, 201(180), 43–66. <https://doi.org/10.1002/cad.20434>
- Derman, M. T., & Başal, H. A. (2013). Okulöncesi çocuklarında gözlenen davranış problemleri ile ailelerinin anne-baba tutumları arasındaki ilişki. *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(1), 115–144
- Egger, H. L., & Angold, A. (2006). Common emotional and behavioral disorders in preschool children: presentation, nosology, and epidemiology. *Journal of child psychology and psychiatry, and allied disciplines*, 47(3-4), 313–337. <https://doi.org/10.1111/j.1469-7610.2006.01618.x>
- Field, A. (2013). *Discovering statistics using IBM SPSS statistics* (4th ed.). SAGE.
- Gershoff, E. T., & Grogan-Kaylor, A. (2016). Spanking and child outcomes: Old controversies and new meta-analyses. *Journal of family psychology : JFP : journal of the Division of Family Psychology of the American Psychological Association (Division 43)*, 30(4), 453–469. <https://doi.org/10.1037/fam0000191>
- Goswami, U. (2019). *The learning brain: Cognitive development and cognitive neuroscience* (2nd ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/978.131.5684734>
- Güler Kılıç, P. ve Çekiç, A. (2022). Anne Baba Davranışları ile Çocuklarda Gözlenen Problem Davranışlar Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19(50), 141–166.
- Kanak, M., & Pekdoğan, S. (2020). 3-6 yaş çocuğa sahip ebeveynlerin duygusal istismar potansiyellerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Cumhuriyet International Journal of Education*, 9(4), 1029–1046. <https://doi.org/10.30703/cije.594156>
- Kanlıkılıçer, P. (2005). *Okul öncesi davranış sorunları tarama ölçeği: Geçerlik ve güvenirlik çalışması* (Yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, Türkiye.
- Kapçı, E. G., Uslu, R., Akgün, E., & Acer, D. (2010). The Turkish adaptation and standardization of the Strengths and Difficulties Questionnaire (SDQ). *Türk Psikiyatri Dergisi*, 21(4), 313–321.
- Kaya, A. G., & Buğa, A. (2021). Anne babaların ebeveyn davranışlarının ve evlilik doyumlarının incelenmesi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 21(51), 371–410. <https://doi.org/10.21560/spcd.vi.645465>
- Keenan, K., Shaw, D., Delliquadri, E., Giovannelli, J., & Walsh, B. (1998). Evidence for the continuity of early problem behaviors: application of a developmental model. *Journal of abnormal child psychology*, 26(6), 441–452. <https://doi.org/10.1023/a:102.264.7717926>
- Lansford, J. E., Sharma, C., Malone, P. S., Woodlief, D., Dodge, K. A., Oburu, P., Pastorelli, C., Skinner, A. T., Sorbring, E., Tapanya, S., Tirado, L. M., Zelli, A., Al-Hassan, S. M., Alampay, L. P., Bacchini, D., Bombi, A. S., Bornstein, M. H., Chang, L., Deater-Deckard, K., & Di Giunta, L. (2014). Corporal punishment, maternal warmth, and child adjustment: a longitudinal study in eight countries. *Journal of clinical child and adolescent psychology* 53, 43(4), 670–685. <https://doi.org/10.1080/15374.416.2014.893518>
- Lamb, M. E. (Ed.). (2010). *The role of the father in child development* (5th ed.). Wiley.
- Milner J. S. (2000). Social information processing and child physical abuse: theory and research. *Nebraska Symposium on Motivation. Nebraska Symposium on Motivation*, 46, 39–84.
- Minuchin, S. (1974). *Families & family therapy*. Harvard U. Press.
- Mustard J. (2006). Experience-based brain development: Scientific underpinnings of the importance of early child development in a global world. *Paediatrics & child health*, 11(9), 571–572. <https://doi.org/10.1093/pch/11.9.57>
- Moffitt T. E. (2018). Male antisocial behaviour in adolescence and beyond. *Nature human behaviour*, 2, 177–186.
- National Research Council (US) & Institute of Medicine (US) Committee on Integrating the Science of Early Childhood Development, Shonkoff, J. P., & Phillips, D. A. (Eds.). (2000). *From neurons to neighborhoods: The science of early childhood development*. National Academies Press (US). <https://doi.org/10.17226/9824>

- Özyürek, A., & Dakak, S. (2022). *Annelerin çocuklarına karşı ilgi ve istismar düzeyini etkileyen faktörlerin incelenmesi*. Turkish Academic Research Review, 7(2), 355–374.
- Pallant, J. (2020). *SPSS survival manual: A step by step guide to data analysis using IBM SPSS* (7th ed.). Allen & Unwin.
- Parsak, B., & Kuzucu, Y. (2020). Ebeveyn tutumları ile okul öncesi dönem çocuklarında saldırganlık arasındaki ilişkide çocukların empati ve sosyal becerilerinin rolü. *Humanistic Perspective*, 2(3), 347–374. <https://doi.org/10.47793/hp.778702>
- Patterson, G. R. (1982). *Coercive family process*. Castalia.
- Pekdoğan, S. (2017). İstismar farkındalık ölçeği ebeveyn formu: Ölçek geliştirme çalışması. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, (62), 173–185.
- Pianta, R. C. (1992). *Child-Parent Relationship Scale*. University of Virginia.
- Ringoot, A. P., Tiemeier, H., Jaddoe, V. W., So, P., Hofman, A., Verhulst, F. C., & Jansen, P. W. (2015). Parental depression and child well-being: young children's self-reports helped addressing biases in parent reports. *Journal of clinical epidemiology*, 68(8), 928–938. <https://doi.org/10.1016/j.jclinepi.2015.03.009>
- Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2013). *Using multivariate statistics* (6th ed.). Pearson.
- Thompson R. A. (2014). Stress and child development. *The Future of children*, 24(1), 41–59. <https://doi.org/10.1353/foc.2014.0004>
- Tremblay, R. E., Nagin, D. S., Séguin, J. R., Zoccolillo, M., Zelazo, P. D., Boivin, M., Pérouse, D., & Japel, C. (2004). Physical aggression during early childhood: trajectories and predictors. *Pediatrics*, 114(1), e43–e50. <https://doi.org/10.1542/peds.114.1.e43>
- TÜİK. (2021). *Güvenlik birimine gelen veya getirilen çocuk istatistikleri, 2021*. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Güvenlik-Birimine-Gelen-veya-Getirilen-Cocuk-Istatistikleri-2021-45586>
- Uzun, H., & Baran, G. (2015). Çocuk ebeveyn ilişkisi ölçeği'nin okul öncesi dönemde çocuğu olan babalar için geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(3), 30–40.
- Yavuzer, H. (2008). *Çocuk psikolojisi*. Remzi Kitabevi.

Relationships Between Mothers' Abuse Potential, Fathers' Child-Parent Relationships, and Preschool Children's Problem Behaviors

Fatma Feriha BAKIR¹, Caner BÖREKÇİ², Kazım BİBER³

Introduction and purpose

The preschool period, which spans from birth to age six, is a critical phase in human development. Children undergo rapid advancement across cognitive, social, emotional, linguistic, and motor domains, establishing the foundation for lifelong learning and behavioral habits. The high plasticity of the brain during early childhood makes it exceptionally sensitive to environmental inputs. Consequently, the quality of stimuli, supportive learning environments, and positive parenting attitudes serve as protective factors against the development of behavioral problems. Conversely, negative parenting practices and adverse childhood experiences can lead to significant behavioral issues, such as anxiety, anger, and aggression.

The primary purpose of this study is to investigate the relationships between problem behaviors exhibited by preschool children and two critical familial factors: maternal abuse potential and father-child relationship quality. While maternal influence research is prevalent in Turkey, studies examining the protective role of the father-child relationship alongside maternal risk factors remain limited. This research aims to fill this gap by providing a comprehensive framework for understanding how these dynamics collectively influence a child's behavioral adjustment.

Literature Review

Problem behaviors in early childhood are defined as patterns that deviate from social norms, impair social adaptation, and negatively affect developmental functioning. These behaviors are typically categorized into externalizing behaviors (e.g., aggression, hyperactivity, and disobedience) and internalizing behaviors (e.g., anxiety, withdrawal, and depression). Longitudinal studies suggest that if left unaddressed, these early behaviors can develop into antisocial tendencies, academic failure, and psychopathology in adulthood.

The theoretical foundation of this study is based on a multidimensional framework that integrates several key developmental perspectives. Bowlby's (1982) attachment theory emphasized that establishing a secure attachment during early childhood is essential for social adjustment and effective emotional regulation. Bronfenbrenner's (1979) Ecological Systems Theory (1979), which posits that a child's development is influenced not only by the family unit but also through interactions within broader social contexts. Additionally, Bandura's Social Learning Theory (1977) highlights the role of parents as primary models, suggesting that observation and imitation help children acquire behaviors. Concerning negative developmental trajectories, Patterson's (1982) coercive family process model demonstrates that inconsistent and punitive parenting practices can significantly reinforce and intensify problematic behaviors.

The literature in this field consistently indicates that high maternal abuse potential—often characterized by physical punishment, emotional neglect, or unresponsive parental attitudes—serves as a major risk factor that undermines emotional security and increases the prevalence of behavioral problems. In contrast, a warm, supportive, and engaged father-child relationship is a critical protective factor. Positive paternal involvement promotes the development of essential social-emotional skills, including empathy, cooperation, and self-control, thereby enhancing the child's behavioral adjustment. Methodology

Results, conclusion and suggestions

Statistical analyses revealed significant interactions between familial dynamics and child development. Correlation analysis demonstrated a significant positive relationship between the potential for maternal abuse and the problem behaviors of children ($r = .419, p < .001$). Conversely, the father-child relationship was significantly negatively associated with these behaviors, indicating its role as a potential protective factor. Regression models further clarified these influences, showing that the potential for maternal abuse alone accounted for 23.2% of the variance in problem behaviors. While the father-child relationship alone explained 14.1% of the variance, the combined multiple regression model indicated that these two variables together explained 29.1% of the total variance in children's problem behaviors ($F(2, 154) = 31.6, p < .001$). These findings underscore the pivotal role of parental attitudes in shaping preschoolers' behavioral adjustment. High maternal abuse potential significantly increased risk factors such as aggression, anxiety, and hyperactivity. In contrast, a supportive and warm father-child relationship serves as a critical protective factor that promotes behavioral adjustment. Furthermore, a significant negative correlation was identified between the potential for maternal abuse and the quality of the father-child relationship. This finding suggests that intra-familial dynamics are interdependent and that negative attitudes of one parent can undermine the quality of the relationship between the other parent and the child. Several recommendations are proposed for families, educators, and researchers to address these issues. For families, implementing training programs for mothers focusing on stress management, anger control, and empathetic communication while encouraging fathers to take a more active and supportive role in childcare and education is vital. Teachers should be equipped with the skills to detect early signs of abuse or neglect and foster proactive cooperation with families when behavioral issues arise. Finally, future research should prioritize longitudinal designs to observe these effects over time and use qualitative methods to gain a deeper understanding of parents' lived experiences and daily stressors.

Araştırmanın Etik İzni

Araştırmanın etik kurul izni

Balıkesir Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulundan alınmıştır. (Tarih: 05.10.2023 – Sayı: E.301412)

Araştırmacıların Katkı Oranı

Araştırmacılar çalışmaya eşit oranda katkı sağlamışlardır.

Çatışma Beyanı

Yazarlar arasında herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Bu makaleye atıf yapmak için / To cite this article:

Bakır, F.F., Börekci, C., Biber, K. (2026). Okul öncesi dönemde annelerin istismar potansiyeli, babaların çocukla ilişkisi ve çocukların problemli davranışları arasındaki ilişkiler. *Temel Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 6(1): 20-32. doi: 10.55008/te-ad.1855211